

vezir Samuel b. Nağrîle'nin de (Nağzâile) içinde bulunduğu bir grup yahudi Bâdis'i tercih etti. Bâdis tahta geçer geçmez çevredeki diğer mülûkû't-tavâif ile uğraşmak zorunda kaldı. Meriyye hâkimi Zühayr el-Âmirî, Bunt yakınlarında meydana gelen savaşta Bâdis karşısında mağlûp oldu ve veziri İbn Abbas ile birlikte öldürüldü (429/1038). Hâkimiyet sahasını genişletmek ve bütün Endülûs'e hâkim olmak isteyen Bâdis büyük bir orduyla İsbiliye üzerine yürüdü. Şehrin hâkimi Kadî Ebû'l-Kâsım İbn Abbâd yapılan savaşta mağlûp oldu ve öldürüldü (1042). Daha sonra İshak b. Muhammed el-Birzâlî, Muhammed b. Nûh ed-Demmerî, Abdûn b. Hizrûn gibi Berberî reislerini Cezîretülhadrâ hâkimi Muhammed b. Kâsım el-Hammûdî'yi halife olarak tanımları için ikna eden Bâdis onları da yanına alarak İsbiliye hâkimi Mu'tazid üzerine yürüdü ve şehri bir müddet muhasara etti (439/1047-48). Bu hadiselerden sonra Bâdis'in şöhreti arttı ve çevredeki hükümdarlar ondan çekinmeye başladılar. 449'da (1057) Malaga'ya girerek son Hammûdî Hükümdarı Muhammed el-Mûsta'î'yi tahtından uzaklaştırdı, ancak Abbâdî Hükümdarı Mu'tazid'in 1067'de Karmûne'yi zaptetmesine engel olamadı.

Veziri Samuel b. Nağrîle'nin ölümü (1056) üzerine yerine geçen oğlu Joseph'in yahudileri önemli mevkilere getirmesi ve onlara geniş imkânlar tanınması halkın tepkisine yol açtı. Joseph ise bu tepkileri önemsemediği gibi tasarruflarına karşı çıkan Bâdis'in kardeşiyle aynı adı taşıyan oğlu Bulukîn'i öldürtmekten de çekinmedi, hatta daha ileri gidip Bâdis'e İspanya'da müstakil bir yahudi devleti kurmak istediğini söyledi. Nihayet Meriyye hâkimi İbn Sumadih ile gizlice haberleşip onu Gırnata'yı ele geçirmeye teşvik etmesi üzerine Sanhâceliler ayaklanıp veziri öldürdüler ve cesedini şehrin kapısına astılar (459/1066-67).

Bâdis 1073 yılında Gırnata'da öldü ve ülkesi iki torunu arasında taksim edildi. Seyfûddeve Abdullah Gırnata'ya, Temîm de Malaga'ya hâkim oldu.

Çok cesur, mert ve yardım sever bir insandı. İdaresini güçlendirmek uğrunda kan dökmekten çekinmezdi. Abbâdî Hükümdarı Mu'tazid tarafından öldürülen Berberîler'in intikamını almak için Gırnata'daki bütün Araplar'ı öldürmek istediye de veziri Samuel buna engel oldu. Ayrıca pek çok imar faaliyeti içinde bulundu. Kaleleri müstahkem hale getirdi ve muhteşem saraylar yaptırdı.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 280, 286, 292; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, III, 167, 169-171, 174, 191, 202, 210, 211, 217-219, 230, 248, 262-266, 268-269, 272-274, 293, 316; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 590-592; İbn Haldûn, *el-İber*, VI, 179, 180; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, V, 251, 257; İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 435-443; Makkarî, *Nefhu'l-tib*, I, 196, 429, 435, 439; II, 659; III, 265, 398, 535, 595; IV, 322; Zambaur, *Manuel*, s. 54; Dozy, *Spanish Islam*, s. 612-620, 624-627, 629, 632-634, 643-644, 649, 695; Chejne, *Muslim Spain*, s. 65-66; S. M. İmamüddin, *Muslim Spain*, Leiden 1981, s. 44; Hitti, *İslâm Tarihi*, III, 850; Abdülazîz Merzûk, *el-Fünûnû'z-zuhrufiyyetü'l-İslâmiyye*, Beyrut, ts. (Dârü's-Sekâfe), s. 145; David Vasserstein, *The Rise and Fall of the Party Kings*, Princeton 1985, s. 129, 197-198; M. Abdullah İnân, *Ni-hâyetü'l-Endelûs ve târîhu'l-'Arabî'l-mütenâşırîn*, Kahire 1408/1987, s. 28; M. Schmitz, "Bâdis", *İA*, II, 193; Lévi-Provençal, "Zirîler", *İA*, XIII, 576-577; a.mlf., "Abbâdids", *EI*² (İng.), I, 6; A. Huici Miranda, "Gharnâta", *EI*² (İng.), II, 1012-1013.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BÂDİSİ

(البادسى)

Abdülhak b. İsmâîl b. Ahmed el-Bâdisî
(ö. 722/1322'den sonra)

Faslı mutasavvıf.

Sahâbeden Sa'd b. Ubâde'nin soyundandır. VII. (XIII.) yüzyılın ortalarında Bâdis'te doğdu. Endülûs'ün fethi sırasında önce Gırnata'ya giden, daha sonra Fas'a dönüp Bâdis'te yerleşen bir aileye mensuptur. Vefat tarihi hakkında bilgi yoktur. Ancak 722 (1322) yılında hayatta olduğuna ve Fas'ı ziyaret ettiğine dair kayıtlar vardır.

Bâdisî, meşhur eseri *el-Mağşadü's-şerîf*'te (s. 126, 131), babası Şeyh İsmâîl el-Hazrecî ile dedesi Şeyh Ahmed el-Hazrecî'nin biyografilerini anlatırken ailesi hakkında bilgi verir. Kendi ifadesine göre dedesi Ahmed el-Hazrecî şeyh olup amcasından sonra Bâdis'in imam ve hatibi olmuştur. Âbid, sâlih ve fakih bir zat olan babası İsmâîl el-Hazrecî (ö. 685/1286) ise ısrar üzerine kadılık görevini kabul etmek mecburiyetinde kalmış, görev yaptığı sürece adaletten ayrılmamış, hiç kimsenin hediyesini ve ikramını kabul etmemiştir.

Bâdisî, babasından ve Bâdis'teki hocalardan öğrenim görmeye başlamış, bilgisini arttırmak için birkaç defa Fas'a gitmiştir. *el-Mağşadü's-şerîf*'te Fas'ta ders aldığı Ebû İsmâîl el-A'rec'in hayatını da anlatır (s. 110).

Hadis, nesep, tarih ve tasavvuf hakkındaki geniş bilgiye sahip bulunan Bâdisî'nin günümüze kadar gelen tek eseri, 711'de (1312) kaleme aldığı *el-Mağşadü's-şerîf ve'l-menze'u'l-laîf fi't-tâ'rif bi-şu-lehâ'ir-Rîf* adlı kitabıdır (Rabat 1402/1982, nşr. Said Ahmed A'rab, s. 5-11 nâşirin önsözü, s. 13-151 metin, s. 153-176 fihristler). İbnü'z-Zeyyât (ö. 627/1230), *et-Teşevvûf ilâ ricâli't-taşavvuf* (Rabat 1984, nşr. Ahmed et-Tevfik) adlı eserinde Tlemsen ile Sebte arasında kalan Rif'teki velî ve mutasavvıfları anlatmadığından, Bâdisî hem bu bölgedeki velîleri hem de İbnü'z-Zeyyât'tan sonra yaşamış bulunan Kuzey Afrika velîlerini kitabında anlatarak onu tamamlamıştır.

el-Mağşadü's-şerîf bir giriş ve üç bölümden meydana gelir. Girişte eserin yazılış maksadı anlatılır (s. 13-16). Birinci bölümde (s. 18-42), *et-Teşevvûf ilâ ricâli't-taşavvuf*'ta olduğu gibi velîlerden ve kerametten, ikinci bölümde (s. 44-48) Hızır'ın hayatta olduğundan bahsedilir. Üçüncü bölüm (s. 50-51), eserin yazıldığı tarihte vefat etmiş bulunan kırk altı velînin hayat hikâyesine dairdir.

Bâdisî, Ebû Nuaym, Attâr ve Hücûrî'nin yaptıkları gibi secili ifadelerle sûfîlerin hayatlarını anlatmaya başlar ve her sûfî hakkında söylediği birkaç mısra ile bahsi bitirir. Söz konusu ettiği sûfîlerin kabileleri, ikamet ettikleri yerler, mensup oldukları şehirleri, ders aldıkları ve ders verdikleri medreseler ve zâviyeler, faydalandıkları üstatlar, yetiştirdikleri mürid ve halifeler, bunların keramet ve menkıbeleri hakkında bilgi verir; bazan ölüm ve doğum tarihlerini de bildirir. Eserde keramet ve menkıbelere büyük önem verilmekle beraber *şathiye**lere ve *vahdet-i vücûd** fikrine rastlanmaz. Hatta vahdet-i vücûdcu İbn Seb'in açıkça tenkit edilir (s. 69). Bu özelliğiyle eser bir sûfîler ve velîler tabakat kitabı olmaktan çok âbidler ve zâhidlere dair bir kitap niteliği taşır. Eserin isminde yer alan "sulehâ" (sâlihler) sözü ile de bu hususa işaret edilmiş olmalıdır. Kitap ayrıca Kuzeybatı Afrika'nın dinî tarihi yanında aynı bölgenin umumi tarihi, coğrafyası, buradaki kabileler ve yaşadıkları muhitler hakkında verdiği ayrıntılı bilgiler bakımından da önem taşır. Bu yönünden İbn Haldûn'un *Muğaddime*'sine benzer. G. S. Colin eserin son bölümünü Fransızca'ya tercüme etmiştir (*Archives Marocaines*, Paris 1926, c. XXVI).

Bâdisî'nin *el-Mağşadü's-şerîf*'te (s. 73) bahsettiği, ancak günümüze kadar gel-

meyen *Ṭabcaṭūl-e-ḥāḍ* adlı bir eseri daha vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL Sup pl.*, II, 337; Ziriklî, *el-Aṣṣam*, IV, 51; Bel, *el-Firḥān u'l-İslāmiyye*, s. 382; Saïd Ahmed A'râb, *el-Maḥşadü's-şerîf* [Bâdisî], Rabat 1403/1983, Önsöz, s. 5-15, 16, 73, 110, 126, 131; M. Kürd Ali, "el-Maḥşad", *MMİADm*, XII/1-2 (1932), s. 60; G. S. Colin, "Bâdisî", *El²* (İng.), I, 860; a.mlf., "Bâdisî", *UDMİ*, III, 865.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

BÂDİYE

(البادية)

Genel anlamda çölü ve çöl hayatını ifade eden coğrafya terimi

(bk. BEDEVİ).

BADRACIK

Yunanistan'da Ypate kasabasının Osmanlılar dönemindeki adı.

Orta Yunanistan'da İzdin'in (Lamia) 18 km. batısında, Oita dağlarının kuzey yamaçları üzerinde, Spercheios-Varka nehrinin meydana getirdiği verimli ovaya akan bir yerde kurulmuştur. Osmanlı hâkimiyeti döneminde bugünkünden daha büyük ve önemli bir kasaba olup hayli kalabalık ve Türkçe konuşan müslüman nüfusu bulunan bir kadılkıttı.

Badracık'ın bulunduğu yerde, milâttan önce IV. yüzyılda ortaya çıktığı anlaşılan antik Hypate şehri yer almaktaydı. Burası VII ve VIII. yüzyıllarda Slav akınları sırasında tahribata uğramış ve tamamen boşaltılmıştı. 900 yılı civarında Neo Patras (Yeni Patras) adıyla yeniden kurularak Bizans başpiskoposluk merkezi haline geldi. Katalanlar tarafından zapt edildiği 1319'a kadar Bizanslı idarecilerin elinde kalan şehir Neo Patras düklerinin merkezi haline geldi. 1391'den 1394'e kadar Floransalı Atina dükü Nerio Acciaiuoli tarafından idare edildi. Bizans tarihçisi Chalkokondylas'ın belirttiğine göre burası 1394'te Yıldırım Bayezid tarafından fethedildi. Böylece Osmanlı hâkimiyeti altına giren şehir, Mora yarımadasının önemli merkezlerinden Patras'tan (Balyabadra) ayırt edilmek için yeni sahipleri tarafından Badracık şeklinde adlandırıldı.

Eski surların fazla uzun olmamasına bakılırsa Neo Patras küçük bir şehir durumundaydı. Burası hakkında Osmanlı dönemine ait ilk bilgiler 871 (1466-67) tarihli *İcmal Defteri*'nde yer alır. Buna

göre Badracık'ın kırk yedi müslüman, 230 hristiyan hânesi ve iki dış mahallesini bulunuyor, kasabanın toplam nüfusu tahminen 1200-1400 arasında değişiyordu. Bu durumuyula eski Bizans dönemi Neo Patras'ı ile hemen hemen aynı büyüklükte olduğu söylenebilir. 1570'e doğru şehir hayli gelişme gösterdi. Bu sıralarda kasabada 160 müslüman, 362 hristiyan ve on dört yahudi hânesi bulunuyor, bu rakamlara göre toplam nüfusu yaklaşık 2700'e ulaşıyordu. Osmanlılar, Badracık'ın Bizans-Katalan döneminden kalan kalesini muhafaza ederek buraya küçük bir garnizon yerleştirdiler. Badracık'ın müslüman nüfusu *avârız** türü vergilerden muaf özel bir statüye sahipti. Ekonomisinin temelini ise kumaş boyamakta kullanılan çivit üretimi, şarapçılık ve ipekçilik teşkil ediyordu.

1665'te Badracık'a gelen Evliya Çelebi buradan, yaklaşık 800 kadar taş binaya sahip müreffeh bir kasaba olarak söz eder ve birçok cami-mescid ile bir medrese, mektep, han, hamam ve 100 kadar dükkânın bulunduğunu yazar. Aşağıda ovada ise Spercheios (Badra) nehri üzerinde Vâlide Kösem Sultan'ın hayır eseri olarak yaptırdığı, yedi gözü bulunan sağlam bir taş köprü'nün yer aldığını, onun yakınlarında küçük kubbeli binaları olan kaplıca hamamlarının bulunduğunu belirtir. Evliya Çelebi ayrıca Badracık'ın hristiyan ve müslüman ahalisinin İstanbul'daki yenicilerle koyun eti sağlama görevi karşılığı oldukça ağır olan fevkalâde vergilerin tamamından muaf olduklarını da yazar. Bu sıralarda Badracık Vâlide Sultan *has**larına bağlı durumda bulunmaktaydı.

XVII. yüzyıla ait cizye defterlerinde, Badracık bölgesinin kırktan fazla köyü bulunduğu ve kasabanın aşağı kesimindeki verimli ovada çiftlik arazi sisteminin kurulduğu görülmektedir. 1052 (1642) tarihli defterde (BA, MAD, nr. 15941) Badracık kazasında doksandan fazla çiftliğin yer aldığı belirtilmiştir. 1040 (1630-31) tarihli defterde ise (BA, MAD, nr. 2928) on beş keşiş bulunan ve vergilerini makût olarak veren Aghatonos Manastırı'ndan ilk defa bahsedilir. Badracık kazası köylerinde, Kalovracha'daki birkaç mühtedî Rum hariç, hiçbir müslüman nüfus yer almamaktaydı. Spercheios (Badra) vadisindeki ilk müslüman-Türk kolonisi komşu İzdin kazasında teşkil edilmiş dört kadar köyden ibaretti. Böylece Badracık kasabası kalabalık müslüman nüfusa sahip olarak bu topraklarda İslâmîyet'in tek temsilcisi olma özelliğini korudu.

XVIII. yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın başlarında Badracık'ın gelişmesi en yüksek noktasına ulaştı. Osmanlı kaynaklarını da kullanan Pouqueville, 1810'da Badracık'ta 1500 ailenin yaşadığını (yaklaşık 7500 kişi), bunun yarısının Türk, yarısının Rum olduğunu, 600 kadar da yahudinin bulunduğunu belirtir. İngiliz seyyah Leake ise bundan bir yıl önce geldiği şehirde daha az Rum nüfusun bulunduğunu, ayrıca camilerin ve biri henüz inşaat halinde üç kilisenin mevcut olduğunu yazar.

Badracık Yunan bağımsızlık savaşı sırasında ve sonrasında bir çöküş dönemi yaşadı. Bu sırada müslümanlarla yahudilerin bir kısmı yok edildi, bir kısmı ise buradan kaçmayı başardı. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasından (1829) sonra mahallî idare merkezi daha önemli bir yer olan Lamia'ya taşındı. 1879'da 1659 kişiden ibaret olan nüfusu 1920'de 1259'a, 1961'de ise 819'a düştü. Bugün bu küçük kasabada Osmanlı dönemine ait hiçbir eser kalmamasına rağmen yakınlarındaki Aghatonos Manastırı, Bizans-Osmanlı karışımı mimari özellikler taşıyan XVII. yüzyıl yapısı büyük kilisesi ile dönemin sembolü olarak hâlâ ayakta durmaktadır. Ayrıca Bizans-Katalan yapısı kalesinin bazı duvarları da bugüne ulaşabilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MAD, nr. 66, vr. 72^a; nr. 2928, s. 23; nr. 15941, s. 5-7; BA, TD, nr. 36, s. 485-493; TK, TD, nr. 55, s. 72-79; Chalkokondylas, *Historia*, Bonnae 1843, I, 62; Evliya Çelebi, *Seyahat-nâme*, VIII, 222-223; F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage de la Grèce*, Paris 1826, IV, 68; W. M. Leake, *Travels in Northern Greece*, London 1835, II, 15-17; A. Rubio y Lluch, "Els Castells Catalans de la Grecia Continental", *Anuari d'Estudios Catalanos*, Barcelona 1908, s. 364-425; J. Koder — F. Hild, *Tabula Imperii Byzantini*, I. Hellas und Thessalien, Wien 1976, s. 223-234; Antoine Bon, "Forteresses médiévales de la Grèce centrale", *Bulletin de Correspondence Hellénique*, sy. 61, Paris 1937, s. 136-208; Fr. Stählin, "Hypete", *RE*, IX/1, s. 236-240.

MACHIEL KIÉL

BÂDÜSBÂNİLER

(بادوسبانية)

Taberistan'ın Rûyân, Rüstemdâr, Nur ve Kucur şehirlerinde 665-1598 yılları arasında hüküm süren mahallî bir hânedan.

Hânedanın kurucusu Bâdûsbân'ın babası Gavbâra, Sâsânî Hükümdarı III. Yezdicerd'in Taberistan valisiydi. Emevî Halifesi Muâviye devrinde Maskala b. Hü-